

'יחיד נותנין לו בית סאתים. שנים נותנין להו בית סאתים. ג' נעשו שיירא ונותנין להן בית שש'. משמע שלשנים נותנים בית סאתים לשניהם יחד, שאם לכל אחד ואחד א"כ מהו שאמרו 'שלשה נעשו שיירא ונותנין להן בית שש' והלא גם אם היו כיהידים נותנים להם כן, סאתיים לכל אחד ואחד. וכן משמע מדברי הרמב"ם (תורת חיים. וכן מפורש בפסקי הרי"ד ורי"א ובראור זרוע ח"ב קכו ובאשכול ורבנו ירוחם. וכן דעת הרשב"א בעבודת הקדש).

ואולם בבית יוסף מסתפק בדבר. וכן במאירי הביא בשם הרי"ף ליתן בית סאתים לכל אחד ואחד. וע' גם באבן העזר. וצ"ל שדבריהם אינם אמורים על ריבר"י אלא על דברי רב נחמן שבשלשה נותנים להם כל צרכן. כן פירש הגרש"ז ברודא את דברי המאירי).

דף יז

'הדר אוקים רב נחמן אמורא... רישא רבי יוסי ברבי יהודה וסיפא רבנן?! אין, משום דקאי אבוה בשיטתיה'. יש להעיר מדוע לא אמרו בפשיטות שרב נחמן פסק כרבי יהודה. גם מדוע ר"נ עצמו האריך ולא אמר בקיצור 'הלכה כרבי יהודה'. וכן קשה דקדוק לשון ריבר"י במשנה 'כל מחיצה שאינה של שתי ועל ערב אינה מחיצה' כאילו הוא ענין חדש, והלא בזה נחלקו רבי יהודה וחכמים.

– בשו"ת אבני נזר (שט) עמד על כך ועל דקדוקים נוספים, ופירש פירוש חדש בכל הסוגיא [בדעת הרי"ף והרמב"ם, דלא כפרש"י. וע' שפ"א]. ותורף דבריו ששתי מחלוקות שונות הן; רבי יהודה וחכמים נחלקו על כל היקף קרפף יותר מבית סאתים בהולכי מדבר שאינו נחשב 'היקף לדירה'. ומחלוקת זו אמורה אפילו במחיצה טובה [אלא שסמכו ענין זה להיקף חבלים וקנים כי מכאן מוכח שהקילו במדבר, מכך שהתירו שם מחיצת קנים וחבלים]. ואילו ריבר"י וחכמים דיברו רק בענין מחיצת שתי או ערב, ולא משום חסרון 'היקף לדירה' – עד כמה התירו מחיצה כזאת בהולכי מדבר, בשיירה או ביחיד. וע"ע בספר קרן אורה.

'התם בהיזמי והיגי' – ולכך נקטו 'ומלקטין עצים משדות יהן' ולא 'בחורשין', מקום גידול העצים – כי 'עצים' היינו קוצים והגאים הנמצאים בשדות (תורת חיים. וע' שפ"א שצדד עפ"י דברי ר' יהונתן לאסור תלישת היזמי והיגי בחורשין, ורק בשדות התירו כי נוח לבעליהם בתלישתם שלא יקלקלו הורעים). **'אי נמי התם במחורשין הכא בתלושין. אי נמי התם בלחין הכא ביבשים'.** לא אמר 'א בעית אימא', כי אין אלו אפשרויות חילופיות אלא תנאים נוספים הם, שלא התקין יהושע אלא בהיזמי והיגי המחורשים ולחים, כמו שכתבו התוס' (שם).

(ע"ב) 'קורא ואחרים עונין אותו – אין זה מת מצוה'. פירוש, אילו המת היה קורא, יש לו עונים קרובים בעיר (תוס' נזיר מג).

ויש מפרשים (על פי הירושלמי יבמות רפ"י): הכהן המוצאו ובא ליטמא לו, כל שקורא לאחרים [בעיר או בכפר קרוב למקום מציאתו] והם עונים לו [ואפילו נכרי עונהו ובא ליטפל בו. רי"ד] – אינו מת מצוה (עפ"י ר"ן וסמ"ג מובא בחכמת שלמה; תורי"ד).

'זמת מצוה קנה מקומו והתניא המוצא (כצ"ל) מת מוטל בסרטיא מפניהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא...' פירש בספר תורת חיים: אין הקושיא שלא יוכל לפנותו הצדה מאחר וקנה מקומו, שפשוט

שמותר הדבר, כי טובת המת היא שלא יהא נקבר במסילה עצמה ויהיו הכל דורסים על קברו, אלא הקושיא היא הואיל והרבים אינם יכולים לעכב את קבורתו שם, על כן אין רשות למוצא לקברו בשדה של אחר בשביל עשיית טובה למת, ובעל השדה יכול לעכב עליו ולומר הלא יש לו מקום קבורה שהרי קנה מקומו ואין לך להזיקני.

ומתריך רב ביבי 'במת מוטל על המיצר עסקינן, מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר מפניהו לכל רוח שירצה' – הואיל ובאופן זה לא קנה המת מקומו, תקנו חכמים שמפנהו לכל רוח שירצה, אף לשדה של יחיד, שהיחיד נדחה מפני הרבים, וכשם שתיקנו שתהא שדה בור נדחית משדה זרע – שלא רצו חכמים להטריח את המוצא להוליכו לבית הקברות.

כתב שם בתוך דבריו שפשוט הדבר שיכול המוצא לעשות טובה למת ולהביאו לבית הקברות אלא שלא הטריחוהו חכמים בכך ואמרו שהרשות בידו לקברו במקום שנמצא. וצ"ע מדברי הברייתא (מובאת בירושלמי גזיר פ"א א) במעשה דרבי עקיבא בתחילת שימושו, שמצא מת מצוה בדרך וניטפל בו עד שהביאו לבית הקברות וכשבא לפני רבותיו אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך כאילו שפכת דמים.

'לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה'. משמע, אפילו יש להם מים בסמוך לא הטריחוהו ליטול מים ראשונים אלא אחרונים, שאם מדובר שאין להם מים א"כ הרי אינם רשאים לאכול מפני שלא יהיו להם מים אחרונים. ודוחק לומר שלאחר אכילתם ילכו לחזור אחר מים (ק"ן אורה). וכתב שמדברי רבנו יהונתן משמע שמדובר שאין להם מים בתוך מיל. וכן בירושלמי נסתפקו בסמוכין למעיין.

ויתכן לפרש שיש להם מים בכמות מוגבלת [בענין שאין חשש סכנה] או שטורח להם לצאת ולשאוב, לפיכך לא חייבם להשתמש במים שברשותם לנטילה אלא למים אחרונים בלבד. [ומה שכתב בק"א שאם אין להם מים אסור להם לאכול בלא מים אחרונים, מנין זאת, ולכאורה יש להם לאכול בלא טבילת אצבע במלח].

'כייל מילחא מאי. א"ל [הא] לא מיבעיא'. כלומר ודאי צריך נטילת ידיים (רש"י, רי"ף).

זכי לוקין על לאו שב'אל'. מתקיף רב אחא בר יעקב אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האבות ואל הידענים הכי נמי דלא לקי? – רבי יונתן הכי קשיא ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו. ואוב וידעוני, אף על פי שניתנו לאזהרת מיתת – זהו רק בעושה המעשה עצמו, אבל הנשאל בהם אינו במיתה אלא באזהרה (כדתנן בסנהדרין סה) משום אל תפנו (כדפרש"י שם, וכ"כ הר"ש משאנן בתו"כ קדושים), ועל זה הקשה רב אחא בא יעקב שילקה.

התוס' בסנהדרין שם, וכן הרמב"ם (עכו"ם יא, יד) פירשו אזהרת השואל באוב מ'לא ימצא בך... ושאל אוב וידעני'. וקשה מסוגיתנו. ויש לישב על פי גרסת הרמב"ם (בספר המצוות, ל"ת י) בסוגיתנו 'אל תפנו אל האלילים', לפי"ז אין מדובר כאן באוב וידעוני אלא בפונה ומתעסק בענייני ע"ז. וצ"ל שגם התוס' בסנהדרין גרסו כן (וכבר העירו על כך האחרונים – ע' תו"ח וחדושי הנצי"ב; רש"ש כאן ובסנהדרין סה; מנחת חינוך רנה).

פרק שני

'לביראות'. משמע בגמרא ש'ביראות' הן בארות ולא בורות [וכדקתני סיפא 'מותר להקריב ל'באר'].
ונראה ש'ביראות' לשון רבים של 'ביר' – ע' ירמיה וז' כהקיר ביר מימיה ובפרש"י רד"ק ומלבי"ם [אבל
מהר"י קרא פירש שם: בור].

יוביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי רבי מאיר... טעם לשיעור זה, כי פעמים
כשנכנס צמד אחד לשתות מוצא את השני ששתה כשהוא רוצה לצאת, ואם היינו מצריכים מרחק פחות
מזה בין הפסים, הרי יפילו הפרות את הדיומדים.
ואף על פי שאין הפרות מושכות בעול בשבת, בכל זאת משערים כפי שהם עם העול, כי גם בימות
החול נכנסות שם לשתות.
ורבי יהודה משער ברבקות של ארבע, כי ישנם מקומות שאין חורשים בלא ארבע פרות, אם מפני קושי
הקרקע או חלישות בהמותיהן (עפ"י רבנו יהונתן).
משמע ששיעורים אלו מדרבנן הם שהקלו חכמים כפי הצורך, אבל מהתורה אין שיעור לאויר, ואף יותר מעשר (עפ"י חזו"א
קיב,ה. ע"ש).

דף יח

'מאי אחור וקדם צרתני – אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות'. הא בהא תליא; לפי שכל מעשי
בראשית נבראו לצורך האדם, לכך נברא הוא באחרונה כדי שימצא הכל מתוקן ומוכן לפניו (כדאיתא
בסנהדרין), והיא הסיבה שהאדם קודם לפורענות, שכל זמן שהוא חי על פני האדמה אין שייך למחות שאר
הנבראים שלא חטאו (תורת חיים).
לפ"ז נדרש 'צרתני' מלשון יצירה וצורה, והכל לשבח האדם. ואילו הריטב"א כתב שדרש 'צרתני' מלשון צרה; כלומר שתי צרות
הן לאדם, שהוא מאוחר למעשה בראשית ומוקדם לפורענות.

'אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי'. דרש וייצר – וי יצר / יוצר; אוי לו לאדם מיוצרו או מיצרו (ע'
תו"ח).

'בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד'. ... דע כי דברי הכתובים
ודברי ההגדות, דרך רמזות וציורים גשמיים, לצייר הענינים בנפשות, וכדי להעיר כי ברא הכל
בהשגחה מאתו יתברך על תכלית השלמות, כינה הדברים לדבר מכוון במחשבה ובהתבוננות החכמה
איך יעמדו על השלמות. וכן תמצא לרבותינו ז"ל בהרבה מקומות בהגדות מעשה בראשית...
עוד יש לפרש בתחילה עלו במחשבה ליבראות שנים, כענין יצירת שאר בעלי חיים שנברא הזכר בפני
עצמו והנקבה בפני עצמה, ואחר כך לא נברא אלא אחד – לומר שתהא האשה לקוחה מגופו ומצלעותיו
להיותה כאחד מאבריו ולהשתוקק בתועלת בעלה והבעל משתוקק בתועלתה, והוא שהכתוב אומר עצם
מעצמי ובשר מבשרי... על כן יעזב איש את אביו ואת אמו וגו' – רוצה בו, על כן נבראת עצם
מעצמיו, להיות הדבקות בהם אמת וחזק יותר מדבקות הבן לאב ולאם שהוא מגופם, כי זה יותר דבר